

Uppståndelse i Cookham

Hans Lundén

Jag är stamkund på Kupan i Mariefred. Egentligen heter det numera med sedvanligt sinne för språklig logik Röda Korset Second Hand, ungefär som Bil Sweden, men både jag och personalen säger fortfarande Kupan. Hursomhelst handlar jag både kläder, hushållsartiklar och böcker där.

För ganska många år sedan kom jag över några engelska konstitidskrifter. De kunde handla om Gwen Jones, Piero della Francesca eller Uccello men det var numret om Stanley Spencer som fångade mig mest. Jag läste om denne engelske konstnär att han skapat målningar i ett kapell ägnat en soldat som dött i sviterna av malaria efter första världskriget. Jag läste att konstnären inspirerats av trettonhundratalskonstnären Giotto's skildringar i Scrovegnikapellet i Padua och såg att bilderna inte skildrade några heroiska scener.

Omedelbart beslöt jag mig för att innan jag dör vill jag se de här målningarna. År 2010 åkte jag och min fru och två goda vänner i väg till sydvästra England för att se kapellet. Det var då 60 år efter att mina föräldrar fotvandrat i trakterna och efteråt kunde jag berätta för min då nästan hundraåriga mamma om besöket.

Stanley Spencer föddes 1891 i den lilla staden Cookham, väster om London. Han var tredje barnet av åtta överlev-

Självporträtt av Stanley Spencer

vande i en ganska brokig familj. Fadern var organist i en liten landsortskyrka. Alla barn var musikaliska och undervisades i ett litet skjut på tomten av fadern och senare av äldsta syskonen. Stanley var inte bara musikalisk utan även mycket konstnärligt begåvad och kom redan som tonåring in på Slade School i London som då var den främsta utbildningen för unga ”moderna” konstnärer. Till hans skolkamrater hörde bl a Dora Carrington. Medan de andra eleverna festade och levde ett glatt liv i London

Altartavljan i Sandham Memorial

tog alltid Stanley tåget hem till mamma och pappa när lektionerna var slut. Kamraterna gav honom då öknamnet ”Cookham”. Så var det 1914 och världskriget avbryter hans måleri. Han söker då tjänst som sjukvårdare och arbetar på Beaufort War Hospital. 1917 söker han sig till fronten och förflyttas till Makedonien. Efter kriget fortsätter han sitt måleri mest med bilder från Cookham. Han får nu uppdraget från familjen Behrend, en judisk affärsfamilj med starka konstnärliga och musikaliska intressen, att dekorera ett kapell som ska uppföras till minne av fru Behrends bror, Thomas Sandham. Även han hade tjänstgjort i Makedonien och dött i sviterna av malaria. Till familjens umgänge hörde också tonsättaren Benjamin Britten och hans livskamrat, sångaren Peter Pears.

Under flera års tid på tjugotalet

arbetar Spencer med målningarna. Under den här tiden träffar han Hilda Carlyle, också konstnär. De gifter sig och får två flickor. Målningarna i kapellet skildrar inga stridsscener utan är snarare minnesbilder från den egna tiden som sjukvårdare. Det bäddas sängar, tvättas sängkläder och sår ses över, de sårade kommer med slädar dragna av mulor in till operationssalen. I altartavlan reser sig soldaterna ur sina gravar, rullar ihop sina benlindor och bär iväg sina vita träkors till Kristus någonstans i fjärran.

Ja, det är sannerligen en både märklig krigsskildring och en mycket annorlunda kyrkomålning. En brittisk konsthistoriker har beskrivit det som att skildra himmelriket i ett helvetes krig. Efter utsmyckningen av kapellet fortsätter Spencer att skildra hemstaden.

Stanley Spencer älskar sin hustru och hon honom men han vill älska med henne och hon tycker att de fått två barn och varför skulle man annars älska med någon säger hennes religiösa övertygelse. Man kan se på hans bilder av henne att hon vänder bort sin blick. Men Patricia Preece vänder inte bort sin blick. Hon är också konstnär, utbildad hos André Lothe, aktuell med en stor utställning på Waldemarsudde.

Spencer blir fullkomligt uppslukad av Patricia. Han tar ut skilsmässa från Hilda och gifter sig med Patricia. På ett kort kan man se Spencer med sin vän Jas Wood på ena sidan och den nygifta Patricia Preece på den andra. Vid Patricias andra sida står hennes älskarinna Dorothy Hepworth. Bröllopsresan går till Dorothy's syster, den välkända skulptrisen Barbara Hepworth i St Ives. Alltså Dorothy och Patricia åker men Stanley stannar kvar i Cookham eftersom Hilda inte vill följa med. Så knasigt verkar hans liv vara. Han blir utnyttjad av Patricia som han formellt

Konsthörnan

Hans Lundén

Fr.v: Dorothy Hepworth, Patricia Preece, Stanley Spencer, Jas Wood

men inte i fysisk mening är gift med. Patricia för över hans hus på sig och vägrar med Spencers stigande inkomster att skilja sig från honom. Men det är inte hans privatliv som är det mest fascinerande. Det är hans konst. I en rad bilder med religiösa motiv skildrar

han den bibliska historien utspelad i Cookham. Medan befolkningen strör ut palmer och brer ut kläder rider Kristus in på High Street på en åsna. I det gamla bryggeriet sitter Kristus omgiven av sina lärjungar vid nattvarden. Han korsfästs vid Dovers vita klippor och på kyrkogården i Cookham reser sig något förvånade och glada, de uppståndna döda. Spencer är där naturligtvis och även Hilda. Inte Patricia. Under andra världskriget får Spencer uppdraget att skildra varvsarbetarna vid Clydevarvet i Glasgow som bygger fartyg åt brittiska marinen. I en rad stora bilder som nu hänger på Imperial War Museum skildras varvsarbetarna som i sina avlagda kostymer hamrar och svetsar. Mot slutet av sitt liv, 1959,

blir han adlad och kan titulera sig Sir Stanley Spencer. Han lyckas köpa sig en ny egen bostad i Cookham men dör samma år 1959. Hela sitt liv skriver han kärleksbrev till Hilda. Hans grav finns på kyrkogården i Cookham där de döda uppstod. I graven finns också Hilda. På gravstenen kan man läsa att hon dog 1950. Ändå "hela sitt liv skrev han kärleksbrev till Hilda". En märklig, liten, 158 cm lång människa, i en liten stad men en stor konstnär.

I Sverige har intresset för den europeiska kulturen oftast kanaliserats till brittisk litteratur, tysk musik och fransk konst. Jag hoppas att jag för er läsare något rubbat den synen.

Kristus rider in på High Street i Cookham

Smörgåsätning bland sängliggarna